

GÜNÜMÜZÜN İLETİŞİM SORUNLARI

Prof. Dr. Nermin Abadan UNAT
Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi
Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Emekli Öğretim Üyesi

ÖZ

Bu makalede iletişimin evrimsel süreci, insanlığın tarih öncesinden başlayarak iletişim alanında nasıl bir gelişme gösterdiği üzerinde duruldu. Bu uzun süreçte iletişimle ilgili genişleyen odaklar ve alıcılar örneklerle açıklanmaya çalışıldı. Çağımızın iletişim araçlarında en son gelinen nokta olarak adlandırılan ve “sosyal iletişim”in de içerisinde bulunduğu iletişim olgu ve süreci, “kültürel endüstri” kavramının ortaya çıkmasına ve tartışılmasına neden oldu. Bu köklü değişikliklerin etkileri, ulusal ve uluslararası düzeylerde sosyal, siyasal ve ekonomik seviyelerde gözlenmektedir. Batı ülkelerinde de görülmekle birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde siyasal otorite, bu gelişimi kendi lehine kullanarak, zaman zaman kendi toplumunun bu araçların sunduğu özgür iletişimine kısıtlamalar getirme eğilimi göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İletişimin genişleyen sınırı, Sosyal iletişim, İnternet ve aktörleri, Kültürel endüstri.

CURRENT ISSUES OF COMMUNICATION

ABSTRACT

This article's emphasis has been on the evolutionary process of communication and the humanity's development in this area starting from the pre-historic times. Expanding focuses and receivers of this lengthy period have been demonstrated with examples. Communication phenomenon and process, by utilizing this era's communication tools including the "social media" in its current development stage, resulted in origination and discussions of the "cultural industry" concept. Effects of this deep-rooted change have been observed at social, political and economic levels of national and international spheres. Although also exercised by Western countries, the political governments of emerging market countries have shown the tendency to restrict to their benefit, public's right to freely utilize the information offered by these tools.

Keywords: Expanding limits of information, social media, Internet and its actors, cultural industry.

İLETİŞİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanlık tarih önceki dönemlerden bu yana bir sonraki kuşaklara geçirmiş olduğu deneyleri aktarmaya çalışmıştır. Nitekim güney Fransa'nın dağlık bir bölgesinde "Lascaut" çizimleri olarak adlandırılan bazı mağara resimlerine rastlanmıştır. Bu ilkel çizimlerde mağara insanları bir sonraki kuşaklara nasıl avladıklarını göstermeye çalışmışlardır. Daha sonraki dönemlerde Firavun Mısırında Nil kıyısında yaşayanlar, tanrıların korumasını sağlamak üzere hiyerogliflere dayalı bir alfabe icat etmişler. Bu alfabenin iletileri ancak Napolyon'un Mısırı fethi sırasında ortaya çıkan "Roseta" taşı ile çözülebilmektedir.

İletişim, siyasal gücün en önemli aracını oluşturur. Bu saptama bugüne kadar süregelmektedir. Kuşkusuz büyük dönüşümler olmuştur. Kurulan devletlerde siyasal güç yüzyıllar boyunca alınan kararları bir yazıcı sınıf yardımı ile saptamıştır. Bu yazıcı sınıf önceleri manastırlarda kutsal kitapları parşömenlere geçiren rahipler olmuştur. Başka bir deyimle siyasal güç uzun yüzyıllar boyunca teolojik bir desteğe muhtaçtı. Bu tekelci durum yazının el emeğiyle aktarılan bir ayrıcalık olmaktan çıkıp basım makinesinin icadı ile ortadan kalktı. O tarihe kadar sözlü ve okuma yolu ile aktarılan bilgiler 1452 de Gutenberg matbaasının Kutsal kitabı basmasıyla yaşamsal bir tekel kırıldı; yeni iletilere okuma yolu ile okur - ya-

zar olan herkes erişebiliyordu.

Günümüzde "Gutenberg Galaksisi" yepyeni iletişim araçları ile değişti. Günümüzde günün yirmi dört saatindeki iletiler küreselleşme süreci yardımı ile dünden çok farklı bir dünya ortaya çıkartmıştır.

Bu sürece yol açan etkenlerin başında basılı kelime-den görsel iletiye geçiş, ses ve görüntünün günün yirmidört saatinde erişilebilir olması, zaman ve yerin önemini kaybetmesi, iletilerin her bireyin arzu ve beğenisine bağlı olması gibi etkenler gelmektedir. Böylece iletişim alanındaki yenilikler her çeşit im-gelerle ifadelerini bulmaktadır. Örneğin, emojilerde, şarkılarda, çizimlerde olduğu gibi. İleti kelimesi de içeriğini yitirebilmektedir. Nitekim Kanadalı sosyal bilimci Marshall McLuhan yapıtlarının birine "The message is the media" gibi çarpıcı bir başlık koymuştur.

MEDYA ENDÜSTRİSİ VE KÜLTÜREL ENDÜSTRİ

Yirminci yüzyılın sonuna doğru iletişim alanındaki yenilikler yepyeni bir ekonomi oluşturan "medya endüstrisi" yardımı ile her müşteriye renkli TV'nin her çeşidini, kaset, video teyp, video teyp alıcısı, videofon, lazer tekniğine dayalı makineler, elektroniğe

dayalı yüksek süratli yüksek baskı, dizgi ile öğrenme makineleri, bilgisayarlar, veri bankaları sunmaya başladı. Bu yeni ürünlere ayrıca telematik uygulamalar yolu ile iki veya daha fazla iletişim uydular arasında kurulan köprüler ve bağlantılar yardımı ile sınırsız ufuklar açılmıştır. Bu alanda çağ açan yenilik yer küremizi 24 saat açık olan “Internet” in herkese karşılıksız açık olmasıdır. Ülkemizde Internet kullanımı 1993, cep telefonunun yaygınlaşması 1994 de başlamıştır.

Bu köklü değişiklikler kuşkusuz kültürel yaşamı her alanda, her ülkede etkilemiştir. Böylece ortaya “kültürel endüstri” kavramı çıkmıştır. Bu endüstrinin çapını devlet ve özel teşebbüs çizmektedir. Toplumlar da siyasal otoriteyi ellerinde bulduranlara konulan engelleme mekanizmalar belirleyici rol oynamaktadır. Örneğin Tunus’taki Arap başkaldırının fitilini tutuşturan işsiz bir sokak satıcısının kendini yakması ilk önce otoriter olmayan ülkelerde yaşayan Tunuslular tarafından izlenmiş ve ancak bir süre sonra başkan Bin Ali’nin istifası ve ülkesinden kaçması ile sonuçlanmıştı. 1990’larda bir yandan Çin’in başkentinde daha geniş haklar isteyen gençler üzerine Tiananmen Meydanı’nda tankların sürülmesini ancak sansürlü dış dünya görebilmiştir. Öbür yandan günümüzde Amerika’da yapılması beklenen başkanlık seçimleri konusunda Amerikan seçmenini aydınlatacak olan adaylar da medyaya verebilecekleri îlanlar ve satın alabilecekleri zaman süresi adayların toplayabilecekleri parasal bağışlara bağlıdır.

Kültür endüstrisinin ürünlerine özgürlüğe yer veren eleştirel bir bakış sağlayabilmek günümüz demokrasisi ilkelerine bağlı kalmak isteyen ülkeler için yaşamsal bir zorunluluktur. Ne var ki medya yoluyla aktarılan programlar ulusların kültür politikalar yerine çokuluslu şirketlerin iletişim alanındaki büyük güce bağlıdır. Ortada açık bir dengesizlik söz konusudur. Gelişme halindeki ülkeler ciddi boyutta birer “kültür işgal”ine uğramaktadırlar. Özellikle video yoluyla yaygınlaştırılan salt pornografi, şiddet, erkek gücünü yücelten ve kadını küçümseyen programlar ölçülemez derecede derin zararlara yol açmaktadır.

İLETİŞİM PLAN VE POLİTİKALARINDA SAPTAMALAR

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız gelişmelerin ışığında şu kısa ve uzun vadeli iletişim plan ve politikalarında aşağıdaki düşüncelere yer vermek bir zorunluluktur.

- İletişim yapıları, yatırımları ve politikaları ulusal gelişmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Gerek ulusal, bölgesel, ister kıtaları kapsayan ölçekte olsun özgür iletişim bir var olma şartıdır.
- Türkiye’nin kuruluş felsefesinin yaşayabilmesi için iletişim alanının gereksinme duyduğu fikir özgürlüğü demokratik bir anayasada teminat altına alınmalıdır.
- Benzer kültürel değer ve geleneklere sahip ülkelerle kesintiye uğramayan işbirlikleri özendirilmelidir.
- Reklamcılığın ülkenin kültürel ve kültürel değerlerin algılanmasında nasıl etki yaptığı düzenli aralıklarla ampirik yöntemlerle saptanmalıdır.
- Özellikle sosyal medya alanında kullanılan yeni teknolojilere dayalı kitle iletişim araçlarının toplumun tümü ve nüfusun kesimleri üzerindeki etkisini araştırmak üzere yurtiçi ve yurtdışı kamuoyu araştırma kurumlarıyla işbirliği yapılmalıdır.
- Türkiye’nin kamusal alanında kurumlaşmış bulunan iletişim organlarının – gazete, TV kanalları, reklam şirketleri -ulusal ve çokuluslu sermaye kuruluşlarla olan organik bağlantılarını araştırılmalıdır.
- “Gerçek” ve “yalancı haber”in (fake news) ülkenin dış politikası üzerindeki etkisi araştırılıp aleniye te kavuşturulmalıdır.

UNESCO’nun kurulduğu tarihten itibaren küresel çapta özgür iletişimin yerleşmesi için çaba sarf edenler arasında İLAD’ın kurucusu ve şu anda da onursal başkanı olan Dr. Hıfzı Topuz’un emeklerini kaydetmek şarttır. Aynı doğrultuda İLAD’ın temel felsefesini Türkiye’nin çeşitli üniversitelerinde iletişim kavramının temel öğelerini ders programlarına aktarması ve bu yolda güçlü bir çağdaş iletişim uzmanları kuşağının yetişmesine katkıda bulunan öğrencim Prof. Dr. Aysel Aziz’in rolünü şükranla belirtmek şarttır. İLAD’ın bundan sonraki çalışmalarını bu iki değerli araştırmacının aktaracakları şevk ve enerji ile yeni alanlara ışık vereceklerinden eminim.